

Piotr Skonieczny OP

 <https://orcid.org/0000-0002-6407-715X>

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

 <https://ror.org/0583g9182>

 <https://doi.org/10.15633/9788383700755.05>

Sankcje karne i środki zapobiegawcze w kontekście kan. 1398 CIC z 2021 roku

W przypadku przestępstwa kanonicznego przeciwko VI przykazaniu Dekalogu popełnionego z małoletnimi, o którym mowa w kan. 1398 CIC z 2021 roku, ustawodawca kościelny szeroko określa kary, inne sankcje karne oraz środki zapobiegawcze. W niniejszej prezentacji są one przedstawione chronologicznie (etapowo):

- (1) **k a r n e ś r o d k i z a r a d c z e**: upomnienie, nagana, nakaz karny, nadzór;
- (2) **s a n k c j e d y s c y p l i n a r n e**;
- (3) **ś r o d k i z a p o b i e g a w c z e** (kan. 1722 CIC z 1983 roku), które ze względu na brak orzecznictwa i zgodnej doktryny zostały potraktowane szczegółowo w porównaniu z innymi zagadnieniami;
- (4) **k a r y** według kan. 1398 CIC z 2021 roku – odesłanie do przepisów o karach kanonicznych.

Na każdym z tych etapów przełożony kościelny powinien kierować się ogólną dyrektywą z nowego kan. 1311 § 2 CIC z 2021 roku. Powinien zatem strzec i promować dobro samej wspólnoty oraz poszczególnych wiernych, w tym poszkodowanych przez sprawcę przestępstwa kanonicznego; nie unikać stosowania kar kanonicznych, które jednak są *ultima ratio*, mając na względzie przywrócenie sprawiedliwości, poprawę przestępcy i naprawienie zgorszenia, zawsze będąc pasterzem dla wszystkich wiernych¹.

W prawie karnym kanonicznym należy odróżniać terminologicznie sankcje karne (*sanctiones poenales*), o których mowa w za-tytułowaniu księgi VI CIC z 2021 roku i w kan. 1312 CIC z 2021 roku, od kar (*poenae*). Zgodnie z kan. kan. 1312 CIC z 2021 roku zakres pojęciowy sankcji karnych jest szerszy od kar i obejmuje nie tylko kary, lecz także inne sankcje o charakterze karnym, jak karne środki zaradcze i pokuty².

1. Karne środki zaradcze

1.1. Ogólna charakterystyka karnych środków zaradczych

Karne środki zaradcze nie są karami *sensu stricto*, gdyż nie są konsekwencją popełnionego przestępstwa. Dlatego z jednej strony nazywane są w księdze VI CIC z 2021 roku sankcjami (*sanctiones*) i konsekwentnie nie są tak dolegliwe jak kary. Z drugiej jednak mogą być nazywane karami *sensu lato* (*punitiones*, ale nie *poenae*). Są bowiem w pewnej relacji do przestępstwa i ich funkcje mogą być takie same jak kar, czyli w przypadku karnych środków zaradczych jest

1 Szczegółowy komentarz por. P. Skonieczny, *Kanon 1311 § 2 kodeksu prawa kanonicznego jako program odnowionego prawa karnego kanonicznego. Pierwsze uwagi*, „*Annales Canonici*” 17 (2021), s. 101–142.

2 Por. V. De Paolis, *La punizione dei delitti in genere*, [w:] D. Cito, V. De Paolis, *Le sanzioni nella Chiesa. Commento al Codice di Diritto Canonico. Libro VI*, Città del Vaticano 2001, s. 106; J. Syryjczyk, *Sankcje w Kościele. Część ogólna. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 49.

to zapobieganie przestępstwom, co w dziedzinie tak poważnej jak przestępstwa *contra VI* z małoletnimi może być szczególnie istotne. Skoro zaś wywołują – podobnie jak kary – upokorzenie i wstyd za wystąpienie przeciwko dyscyplinie kościelnej, karne środki zaradcze są sankcjami *karnymi*, jak przesądziło to nowe zatytułowanie księgi VI CIC z 2021 roku³.

Karny środek zaradczy (*remedium poenale*) stanowi zatem sankcję karną, lecz nie jest karą w ścisłym znaczeniu prawa karnego Kościoła łacińskiego. Jego podstawowym celem jest zapobieżenie przestępstwu (por. kan. 1312 § 3 CIC z 2021 roku). Funkcja prewencyjna karnego środka zaradczego wymaga zaangażowania władzy rządzenia względem wiernego, mimo że środek ten nie ma charakteru kary *sensu stricto*. Stosowanie karnego środka zaradczego następuje w drodze dekretu administracyjnego, od którego przysługuje rekurs⁴. Rekurs ten jednak nie ma charakteru zawieszającego z kan. 1353 CIC z 2021 roku i domaga się prośby w trybie kan. 1736 §§ 2 i 3 CIC z 1983 roku⁵.

Lege non distinguente stosuje się karne środki zaradcze zarówno wobec duchownych, jak i świeckich (zasada egalitaryzmu)⁶.

W odnowionym kodeksie łacińskim z 2021 roku są następujące karne środki zaradcze (por. kan. 1312 § 3 w związku z kan. 1339–1340 CIC z 2021 roku):

1. upomnienie (*monitum*, *monitio* w kan. 1339 § 1 i § 3 oraz kan. 1340 § 3);

3 Por. F. Bączkowicz, *Prawo kanoniczne*, t. 3, Opole 1958, s. 473; A. Calabrese, *Diritto penale canonico*, Città del Vaticano 2006, s. 132; J. Syryczyk, *Sankcje w Kościele...*, dz. cyt., s. 49, 57–59, 247.

4 Jakkolwiek w orzecznictwie Najwyższego Trybunału Sygnatury Apostolskiej mowa jest o rekursie tylko wobec prewencyjnego upomnienia kanonicznego, por. P. Malecha, *Il processo penale amministrativo nella giurisprudenza della Segreteria Apostolica. Alcune considerazioni*, [w:] *Diritto penale canonico. Dottrina, prassi e giurisprudenza della Curia Romana*, Città del Vaticano 2023, s. 677–678.

5 Por. G. P. Montini, *I ricorsi gerarchici (ann. 1732–1739)*, Roma 2020, s. 167.

6 Cfr. A. Calabrese, *Diritto penale...*, dz. cyt., s. 132.

2. nagana (*correptio* z kan. 1339 § 2 i § 3 oraz kan. 1340 § 3; por. kan. 1427 CCEO);
3. nakaz karny (*praeceptum poenale* z kan. 1339 § 4);
4. nadzór (*vigilantia* z kan. 1339 § 5; por. kan. 1428 CCEO).

Ze względu na szczególną pozycję nakazu karnego w prawie kanonicznym (nakaz karny jest jednym ze źródeł tego prawa – kan. 1319 CIC z 2021 roku) oraz jego wyjątkowe znaczenie w praktyce Dykasterii Nauki Wiary (por. *Vademecum... wer. 2.0*, n. 64, 77, 79–82) należy potraktować go odrębnie.

Wydaje się, że ze względu na przesądzony charakter karny środków zaradczych nie można dodawać żadnych nowych karnych środków zaradczych, np. w ustawodawstwach partykularnych czy specjalnych (zasada *numerus clausus* karnych środków zaradczych)⁷.

1.2. Katalog karnych środków zaradczych

1.2.1. Upomnienie

Upomnienie (*monitum, monitio*) jest pouczeniem czynienia lub zaniechania czegoś, jednakże bez zagrożenia jakąkolwiek karą (co je odróżnia od nakazu karnego), uczynione przez przełożonego, na sposób autorytatywny i formalny, temu, kto: (a) jest w bliskiej okazji popełnienia przestępstwa; (b) jest poważnie podejrzany – w wyniku przeprowadzonego dochodzenia wstępnego – o popełnienie przestępstwa (por. kan. 1339 § 1 CIC z 2021 roku)⁸.

Upomnienia udziela się temu, któremu nie udowodniono popełnienia przestępstwa; wtedy, kiedy trwa jeszcze dochodzenie wstępne. Dlatego mowa jest nie o karach, lecz o karnych środkach zaradczych. Jak zostało podkreślone w *Vademecum... wer. 2.0* w odniesieniu do przestępstw zarezerwowanych Dykasterii Nauki Wiary

7 Por. A. Calabrese, *Diritto penale...*, dz. cyt., s. 132. Inaczej, pod rządem jednak kan. 1339 CIC z 1983 roku, por. J. Syryjczyk, *Sankcje w Kościele...*, dz. cyt., s. 247.

8 Wzór upomnienia por. C. Papale, *Formulario commentato del processo penale canonico*, Città del Vaticano 2022, s. 34–35.

z małoletnimi, chodzi o takie „przypadki, choćby nie były spełnione przesłanki przestępstwa przeciwko osobie małoletniej, ale miało miejsce zachowanie niewłaściwe lub nieroztropne, jeżeli jest to konieczne dla ochrony dobra wspólnego i uniknięcia zgorszenia” (n. 20).

Podstawą upomnienia kanonicznego w karnym środku zaradczym jest władza rządzenia w funkcji wykonawczej na forum zewnętrznym. Dlatego odpowiedzialnym za udzielenie takiego upomnienia jest tylko ordynariusz własny lub jego delegat, podczas gdy upomnienia kanonicznego w przypadku wydalenia z instytutu zakonnego (kan. 697, 2°, 3° CIC z 1983 roku) dokonuje przełożony wyższy, który niekoniecznie musi być ordynariuszem w rozumieniu kan. 134 CIC z 1983 roku, zwłaszcza w instytutach niekleryckich. Stolica Apostolska (Dykasteria Nauki Wiary) zawsze jest kompetentna do dokonania upomnienia, np. w sprawach karnych *contra VI* z małoletnimi (por. *Vademecum... wer. 2.0*, n. 77).

Upominać można wielokrotnie, przed popełnieniem przestępstwa i po jego ewentualnym popełnieniu, gdyż celem tego upomnienia jest prewencja indywidualna. Upomnienia tego dokonuje się zwykle po zakończonym dochodzeniu wstępnym, kiedy ordynariusz ma podejrzenie popełnienia przestępstwa i domaga się tego zgodnie z kan. 1339 § 1 CIC z 2021 roku⁹. Ze względu na zagwarantowanie prawa do obrony, do ważności, przed dokonaniem upomnienia poprzez wydanie dekretu z decyzją o upomnieniu kanonicznym (por. kan. 48 CIC z 1983 roku; kan. 1342 § 1 CIC z 2021 roku, zdanie drugie), należy wysłuchać zainteresowanego (por. kan. 50, kan. 221 § 1 CIC z 1983 roku). Upomnienia można dokonać publicznie lub tajnie.

Do upomnienia można dodać pokutę (por. kan. 1340 § 3 CIC z 2021 roku; *Vademecum... wer. 2.0*, n. 77). Pokuta zaś jest obowiązkiem wypełnienia pewnego dzieła pobożności (np. pielgrzymka,

9 Por. A. Calabrese, *Diritto penale...*, s. 134. Inaczej, że dla upomnienia kanonicznego nie jest konieczne wszczęcie dochodzenia wstępnego, por. J. Syryjczyk, *Sankcje w Kościele...*, dz. cyt., s. 248; G. P. Montini, *I rimedi penali e penitente*, [w:] *Il processo penale canonico*, a cura di Z. Suchecki, Città del Vaticano 2000, s. 82.

specjalny post, rekolekcje duchowne), religijności (określone modlitwy, czyli np. różaniec, udział we mszy świętej, jakieś nabożeństwo, odprawienie Drogi Krzyżowej itd.) lub miłości (*caritas*, np. jałmużna, posługa wśród chorych, praca w domu starców), nałożonym na forum zewnętrznym (por. kan. 1340 § 1 CIC) przez przełożonego dla zastąpienia kary lub jej zwiększenia (por. kan. 1312 § 3 CIC), lub w połączeniu ze środkiem karnym (por. kan. 1340 § 3 CIC), wobec tego, kto jest gotów przyjąć ten obowiązek (por. kan. 1426, § 2 CCEO). Chodzi o pokutę kanoniczną, a nie sakramentalną na forum wewnętrznym, udzielaną przez spowiednika penitentowi. Tę pokutę kanoniczną trzeba też odróżnić od pokuty zakonnej, która ma charakter obiektywny i jest wymierzana przez przełożonego zakonnego niezależnie od zawinienia czynu, według prawa własnego danego instytutu życia konsekrowanego.

Upomnienie powinno poprzedzać naganę, gdyż ta jest cięższa od upomnienia.

1.2.2. Nagana

Nagana (*correptio*) jest skarceniem, jednakże **b e z z a g r o ż e n i a k a r ą** (co je odróżnia od nakazu karnego), dokonany przez przełożonego kościelnego na sposób władczy i formalny wobec winnego zachowania (*conversatio* – obyczajów) gorszącego (a) lub takiego, które poważnie narusza porządek publiczny (b); por. kan. 1339 § 2 CIC z 2021 roku; kan. 1427 CCEO.

W odróżnieniu od upomnienia, którego dokonuje się po jednorazowym stwierdzeniu naruszenia dyscypliny kościelnej, nagana jest stosowana przy ciągłych, powtarzających się, stałych problemach z dyscypliną kościelną. Chodzi nie tylko o prewencję indywidualną, jak przy upomnieniu, lecz także o ekspiację za zgorszenie wywołane postępowaniem¹⁰.

10 Por. G. P. Montini, *I rimedi penali...*, dz. cyt., s. 86; J. Syryjczyk, *Sankcje w Kościele...*, dz. cyt., s. 250–251.

Odnosnie do władzy, procedowania, treści dekretu i formalności związanych z naganą odsyła się do powyższych uwag o upomnieniu. Dykasteria Nauki Wiary może również udzielać nagany, także publicznej (por. *Vademecum... ver.* 2.0, n. 20, 77).

1.2.3. Nakaz karny

1.2.3.1. Koncepcja kanoniczna nakazu karnego

Nakazem karnym jest poszczególny dekret (por. kan. 48 CIC z 1983 roku) wydany na forum zewnętrznym, na mocy władzy rządzenia, którym to dekretem nakazuje się jednej lub więcej konkretnym osobom pewne określone działanie (nałożenie obowiązku) lub zaniechanie (zakaz), w szczególności mające na celu przestrzeganie prawa; zagrażając karami o z n a c z o n y m i, które znajdą zastosowanie w przypadku naruszenia porządku, wyznaczonego nakazem (por. kan. 1319 i kan. 1339 § 4 CIC z 2021 roku)¹¹.

Nakaz karny zatem tworzy normę prawnokarną indywidualną (zasada indywidualizmu) i konkretną, do zastosowania w danym przypadku, na pewien czas (zasadę przejściowości lub czasowości)¹². Może to być najbardziej zindywidualizowany i skuteczny sposób oddziaływania ordynariusza na swoich podwładnych. Jest to bowiem skrajanie ustawy do konkretnego przypadku; tworzenie nowego przestępstwa dla konkretnego, indywidualnego sprawcy.

Prawo kanoniczne stawia określone wymogi, aby dany nakaz karny mógł być wydany legalnie, a zatem obowiązywał ewentualnie sprawcę opisanego w nim czynu zabronionego. Wymogi te można praktycznie podzielić na:

11 Wzór nakazu karnego por. C. Papale, *Formulario commentato del processo penale canonico*, Città del Vaticano 2022, s. 35–36.

12 Por. J. Sanchis, *La legge penale e il precetto penale*, Milano 1993, s. 160–162; P. Skonieczny, *La compartecipazione nel delitto canonico: alla ricerca del concetto teorico*, Romae 2015, s. 159.

1. proceduralne wstępne;
2. materialnoprawne dotyczące treści samego nakazu karnego;
3. proceduralne następne.

1.2.3.2. Wymogi proceduralne wstępne nakazu karnego (ad 1)

1. Przed wydaniem nakazu karnego, który jest dekretem, należy zbadać sprawę, zebrać dowody (na przykład w ramach dochodzenia wstępnego z kan. 1717 CIC z 1983 roku) i wysłuchać zainteresowanego (kan. 50 CIC z 1983 roku).
2. Następnie kan. 1319 § 2 CIC z 2021 roku domaga się, żeby dojrzałe rozważyć sprawę.
3. Podejmując decyzję odnośnie do zagrożenia karą w danym przypadku, należy zachować zasady duszpasterskie, dotyczące polityki karania obowiązujące ustawodawstwo partykularne (kan. 1319 § 2 w związku z kan. 1317–1318 CIC z 2021 roku). Tymi zasadami duszpasterskimi są¹³:
 - (a) zasada rozważli i umiarkowania chrześcijańskiego w stosowaniu kar (kan. 1311 § 2, kan. 1317 CIC z 2021 roku, *pars prima*);
 - (b) zasada wyjątkowości kar *latae sententiae* (kan. 1318 CIC z 2021 roku, *pars prima*);
 - (c) zasady dotyczące cenzur: zastosowanie ogólnej zasady umiaru chrześcijańskiego w karaniu, a ponadto zasady proporcjonalności w karaniu stosownie do ciężkości przestępstwa (*in sola delicta specialis gravitatis*; kan. 1318 CIC z 2021 roku, *pars secunda*).

1.2.3.3. Wymogi materialnoprawne dotyczące treści nakazu karnego (ad 2)

Jako akt wydany w formie dekretu, nakaz karny stanowi czynność kanoniczno-prawną, która – zgodnie z kan. 124 CIC z 1983 roku –

¹³ Por. J. Syryjczyk, *Sankcje w Kościele...*, dz. cyt., s. 93.

musi spełniać określone warunki, aby była ważna. Do materialno-prawnych wymogów, odnoszących się do treści samego nakazu karnego, należą:

1. wskazanie kompetencji osoby wydającej nakaz karny – władzy rządzenia w funkcji co najmniej wykonawczej na forum zewnętrznym (kan. 1319 § 1 CIC z 2021 roku w związku z kan. 124 § 1 CIC z 1983 roku), zwłaszcza wszyscy ordynariusze, o których w kan. 134 § 1 CIC z 1983 roku, nie wyłączając Dykasterii Nauki Wiary w sprawach przestępstw jej zarezerwowanych (por. *Vademecum...* *wer.* 2.0, n. 77);
2. istota nakazu karnego (por. kan. 49 i kan. 1319 § 1 CIC z 2021 roku w związku z kan. 124 § 1 CIC z 1983 roku), czyli:
 - (a) polecenie określonej osobie lub osobom (ewentualnym innym uczestnikom tego przestępstwa w myśl kan. 1329 CIC z 2021 roku) wykonania lub zaniechania czegoś, przede wszystkim celem przynaglenia zachowania ustawy, czyli wprost i zgodnie z prawem (por. kan. 49 CIC z 1983 roku w związku z kan. 1319 § 1 CIC z 2021 roku);
 - (b) pod groźbą oznaczonej kary, co różni nakaz karny od zwykłego nakazu lub upomnienia kanonicznego czy nagany (por. kan. 1319 § 1 CIC z 2021 roku);
3. formalności i wymogi prawne (por. kan. 1319 § 1 CIC z 2021 roku w związku z kan. 49–58 i kan. 124 § 1 CIC z 1983 roku), czyli:
 - (a) forma pisemna, z podaniem przynajmniej skrótowo, uzasadnienia (faktycznego i prawnego). Forma pisemna nie jest jednak wymagana pod rygorem nieważności nakazu (por. kan. 10 w związku z kan. 51 CIC z 1983 roku), choć jej brak powoduje określone ograniczoną skuteczność prawną zgodnie z kan. 58 § 2 CIC z 1983 roku (wygaśnięcie z ustaniem władzy nakazującego);
 - (b) powiadomienie bezpośrednio (*intimatio*, o którym mowa w kan. 54 § 2 CIC z 1983 roku).

Odnosnie do istoty nakazu karnego (ad 2) to polega ona na stworzeniu normy prawno-karnej o charakterze indywidualnym i konkretnym. Oznacza to, że ordynariusz ma stworzyć przepis karny dla podwładnego, składający się z dwóch części: (a) normy sankcjonowanej, czyli opisu czynu zabronionego, oraz (b) normy sankcjonującej, czyli sankcji karnej grożącej za naruszenie stworzonego specjalnie dla sprawcy czynu zabronionego.

Ad a. W przypadku normy sankcjonowanej te nakazane lub zakazane zachowania (czyny zabronione) mogą przykładowo polegać na:

- obowiązku zaniechania pewnych działań duszpasterskich (np. wikariusza parafialnego albo w pewnym obszarze, np. w danej parafii czy w dekanacie);
- zakazie odwiedzania pewnych osób i miejsc (np. tzw. agencji towarzyskich, prostytutek, barów *gay*);
- zakazie używania pewnych mediów (np. internetu, zwłaszcza przy podejrzeniu o pedopornografię; SMS-ów i innych sposobów komunikowania się na odległość z daną osobą, zwłaszcza przy stalkingu);
- wzmocnieniu skuteczności zobowiązania się duchownego do podjęcia terapii lub leczenia uzależnienia. Należy zauważyć jednak, że to zobowiązanie powinno nastąpić w sposób wolny przed własnym ordynariuszem (por. kan. 220 CIC z 1983 roku, *pars secunda*), z zachowaniem wszystkich wymogów prawa państwowego. Wówczas zagrożenie karą niewykonania tego zobowiązania dobrowolnie podjętego ma na celu ochronę wspólnoty, a nie jest narzędziem przymusu wobec adresata nakazu karnego¹⁴.

14 Z poważnymi zastrzeżeniami co do możliwości zastosowania nakazu karnego w tego typu przypadkach por. N. Schöch, *Il precetto penale nella giurisprudenza della Segnatura Apostolica*, [w:] *Iustitia et sapientia in humilitate. Studi in onore di Mons. Giordano Caberletti*, t. 1, a cura di R. Palombi, H. Franceschi, E. Di Bernardo, Città del Vaticano 2023, s. 563–588, zwłaszcza s. 582–583.

Ponadto nakaz karny może opisać też nowe okoliczności wyłączające, umniejszające bądź zwiększające zawinienie sprawcy, np. związane z jego szczególną sytuacją życiową czy chorobami lub uzależnieniami (por. kan. 1327 CIC z 2021 roku, *pars secunda*).

Ad b. W nakazie karnym można grozić wyłącznie karą oznaczoną (por. kan. 1319 § 1 CIC z 2021 roku). Kara oznaczona przez ordynariusza (por. kan. 1315 § 3 CIC z 2021 roku) to kara określona bezwzględnie, nie tylko co do jej rodzaju, lecz także wielkości¹⁵. Kara ta, *lege non distinguente*, co do rodzaju może być zarówno karą poprawczą, jak i karą ekspiacyjną, *latae* i *ferendae sententiae*.

Jednakże zagrożenie karami w nakazie karnym nie jest nieograniczone. Ustawodawca kościelny ustanawia pewne limity:

- (a) co do cenzury suspensy *latae sententiae* – ma być zawsze oznaczona lub ograniczona (np. *a divinis*), a nigdy ogólna ze wszystkimi skutkami z kan. 1333 § 2 CIC z 2021 roku (por. kan. 1334 § 2 CIC z 2021 roku);
- (b) co do kar ekspiacyjnych¹⁶:
 - nie można w nakazie karnym ustanowić zupełnie nowej kary ekspiacyjnej, nieznaney porządkowi kanonicznemu, np. publikowania skazania w internecie (por. kan. 1312 § 2 CIC z 2021 roku);
 - karami ekspiacyjnymi *latae sententiae* mogą być tylko zakazy z kan. 1336 § 3 CIC z 2021 roku (por. kan. 1338 § 4 CIC z 2021 roku);
 - zakazane jest zagrożenie w nakazie karnym karą ekspiacyjną wiążącą na stałe, zwłaszcza wydaleniem ze stanu duchownego (por. kan. 1319 § 1 CIC z 2021 roku *in fine*).

Oczywiście, w nakazie karnym mogą też znaleźć się postanowienia bardziej duszpasterskie, jak zwłaszcza postanowienie o towarzyszeniu duchowym adresatowi nakazu karnego przez innego

15 Por. J. Syryjczyk, *Sankcje w Kościele...*, dz. cyt., s. 93.

16 Por. J. Syryjczyk, *Sankcje w Kościele...*, dz. cyt., s. 93.

księdza (psychologa, terapeuty), który ma mu pomóc w przezwyciężeniu trudności.

1.2.3.4. Wymogi proceduralne następcze nakazu karnego (ad 3)

Od nakazu karnego służy rekurs (por. kan. 1732–1739 CIC z 1983 roku).

Przy tej okazji należy zaznaczyć, że także w przypadku nakazu karnego obowiązuje bezwzględnie zasada: *nulla poena sine iudicio* (nie ma kary bez procesu). Skoro w Kościele od kodeksu św. Jana Pawła II z 1983 roku nie ma kar na forum zewnętrznym bez postępowania karnego, należy wszcząć postępowanie karne (zwykle w trybie administracyjnym) w celu nałożenia kary *ferendae sententiae* lub deklarowania kary *latae sententiae* zagrożonej w nakazie karnym. Niewypełnienie bowiem obowiązku, zagrożonego karą *latae sententiae* ustanowioną nakazem karnym, skutkuje zaciągnięciem kary *latae sententiae*, o której mowa w tymże nakazie karnym.

1.2.4. Nadzór

Nadzór (*vigilantia*) polega na nakazie lub zakazie przebywania w pewnym miejscu z obowiązkiem stawiania się przed przełożonym lub jego delegatem w pewnych okresach (por. kan. 1339 § 5 CIC z 2021 roku)¹⁷. Nadzór nakłada się dekretem w trybie kan. 50 CIC z 1983 roku, a zatem po zgromadzeniu materiału dowodowego i po wysłuchaniu zainteresowanego. W tradycji kanonicznej nadzór występował w dwóch formach – tajnej i publicznej¹⁸.

1.3. Środki dyscyplinarne niemające charakteru karnego

Od karnych środków zaradczych należy odróżnić tzw. środki dyscyplinarne niemające charakteru karnego, które można stosować wobec podejrzanych w trakcie postępowania, zwłaszcza w sprawach karnych o przestępstwa przeciwko VI przykazaniu Dekalogu

17 Por. J. Syryjczyk, *Sankcje w Kościele...*, dz. cyt., s. 246–247.

18 Por. F. Bączkiewicz, *Prawo kanoniczne...*, dz. cyt., s. 476, n. 518.

z małoletnimi. Według definicji *Vademecum... ver. 2.0* te środki dyscyplinarne „nakazują oskarżonemu coś zrobić czy też zaprzestać”, stanowiąc nakaz (*praeceptum*), o którym mowa w kan. 49 CIC z 1983 roku. Treścią tego nakazu mogą być ograniczenie sprawowania posługi czy nakaz zamieszkania w określonym miejscu, ażeby nie dopuścić do zgorszenia wiernych i chronić dobro wspólne oraz dyscyplinę kościelną. Nakaz ten nie jest jeszcze nakazem karnym, więc nie grozi się nim karą.

Tego typu nakaz jest czynnością władzy rządzenia, więc ma postać dekretu (por. kan. 49 CIC z 1983 roku), wydawanego przez Dykasterię Nauki Wiary lub ordynariusza. Jako dekret powinien być wydawany na podstawie zgromadzonego materiału dowodowego i po wysłuchaniu zainteresowanego (por. kan. 50 CIC z 1983 roku).

W prawie zakonnym do środków dyscyplinarnych niemających charakteru karnego można zaliczyć tzw. rozkaz (nakaz) formalny (*praeceptum formale*). W takim rozkazie formalnym przełożony zakonny – zgodnie z prawem własnym instytutu – zobowiązuje osobę konsekrowaną, na mocy ślubu posłuszeństwa, do wykonania określonego działania lub do jego zaniechania, pod sankcją grzechu ciężkiego. Zazwyczaj rozkaz taki wymaga dochowania przewidzianych prawem własnym formalności, np. formy pisemnej lub zastosowania określonej formuły¹⁹. Podstawą działania tego rodzaju środka dyscyplinarnego o charakterze niekarnym jest ślub posłuszeństwa, do którego osoba konsekrowana zobowiązuje się profesją (por. kan. 601 CIC z 1983 roku).

19 W prawie dominikańskim por. *Księga konstytucji i zarządzeń Braci Zakonu Kaznodziejów. Tekst i komentarze*, red. P. Skonieczny, Poznań 2022, n. 294–297.

2. Sankcje dyscyplinarne

2.1. Koncepcja sankcji dyscyplinarnych

Niekoniecznie kara nałożona w wyniku przeprowadzonego postępowania karnego jest zawsze dobrym rozwiązaniem. Czasami wystarczająca może okazać się reakcja dyscyplinarna, czyli związanie sprawcy przekroczenia sankcją dyscyplinarną w trybie administracyjnym, bez przeprowadzania postępowania karnego, ale z podobnymi skutkami²⁰.

Sankcje dyscyplinarne to zatem²¹:

1. (negatywnie) takie sankcje, które nie mają w Kościele charakteru karnego, a wobec tego nie stosuje się do nich postępowania karnego w Kościele;
2. (pozytywnie) sankcje regulowane w przepisach szczególnych z własną procedurą.

20 Pod rządem księgi VI CIC z 1983 roku było to bezspornie przyjmowane w oparciu o kan. 1718 § 2 CIC z 1983 roku; por. J. Canosa, *L'articolazione dinamica della distinzione fra diritto penale e diritto amministrativo nella Chiesa*, „Ius Ecclesiae” 32 (2020), s. 205, przyp. 15. Wydaje się, że jest to możliwe u progu postępowania karnego także pod rządem poważnie zmienionego kan. 1341 CIC z 2021 roku. Można nawet postawić tezę, że zastosowanie sankcji dyscyplinarnych zamiast kary jest możliwe pod rządem znowelizowanej księgi VI CIC z 2021 roku (por. kan. 1348 CIC z 2021 roku).

21 Por. F. Perez-Madrid, *Derecho administrativo sancionador en el ordenamiento canónico*, [w:] *Il processo penale canonico*, a cura di Z. Suchecki, Roma 2003, s. 405; J. Canosa, *Il procedimento amministrativo disciplinare previsto in alcuni regolamenti vigenti nella Curia Romana*, [w:] *Processo penale e tutela dei diritti nell'ordinamento canonico*, a cura di D. Cito, Milano 2005, s. 433–448; P. Skonieczny, *Przestępstwo kanoniczne naruszenia przepisów Kościoła w Polsce o ochronie danych osobowych. Komentarz do art. 42 ust. 2–4 dekretu Konferencji Episkopatu Polski z 13 marca 2018 roku*, „Annales Canonici” 16 (2020), s. 94–98.

2.2. Katalog sankcji dyscyplinarnych

W katalogu tychże sankcji dyscyplinarnych można wymienić w sposób szczególnie²²:

- (a) usuwanie proboszczów i ich przenoszenie (por. kan. 1740–1752 CIC z 1983 roku);
- (b) sankcje dyscyplinarne w sądach kościelnych wobec sędziów i innych pracowników (por. kan. 1457 CIC z 1983 roku), a także zawieszenie bądź nawet skreślenie z listy adwokatów i pełnomocników w sądach kościelnych (por. kan. 1470 § 2 CIC z 1983 roku, kan. 1488–1489 CIC z 1983 roku);
- (c) odwołanie upoważnienia do spowiadania (por. kan. 974 § 1 CIC z 1983 roku);
- (d) przeniesienie lub usunięcie (odwołanie: *amotio*) z urzędu kościelnego z poważnej przyczyny i z zachowaniem odpowiedniej procedury, zwłaszcza prawa naturalnego do obrony (por. kan. 190 § 2 i kan. 193 § 1 CIC z 1983 roku, kan. 972 § 2 i kan. 975 § 1 CCEO; motu proprio papieża Franciszka *Come una madre amorevole* z 4 czerwca 2016 roku²³).

Ad d. Należy skrótkowo przynajmniej skomentować zagadnienia związane z ostatnią z wymienionych sankcji dyscyplinarnych, przewidzianą w motu proprio *Come una madre amorevole*. Odwołanie (*amotio*) z urzędu kościelnego jest formą utraty urzędu kościelnego, dokonywaną bądź przez samo prawo (*ipso iure*), bądź przez właściwą władzę, bez powierzenia nowego urzędu i nie z powodów karnych

22 Por. G. Millot, *La négligence dans l'exercice des charges. Approche en droit canonique pénal*, Roma 2014, s. 280–284; P. Skonieczny, *Przestępstwo kanoniczne naruszenia przepisów Kościoła w Polsce o ochronie danych osobowych...*, dz. cyt., s. 95–96.

23 Por. Francesco PP., *Lettera apostolica in forma motu proprio Come una madre amorevole*, 4.06.2016, „L'Osservatore Romano” z 5.06.2016, s. 8; „Acta Apostolicae Sedis” 108 (2016), s. 715–717; przekład polski: <http://ekai.pl/wydarzenia/watykan/x100409/obowiazek-biskupow-zwalczania-naduzyc-seksualnych-w-kościele/> (dośćp: 06.06.2016).

(tym bowiem jest pozbawienie – *privatio*, kan. 196 CIC z 1983 roku)²⁴. Odwołanie jest regulowane w kodeksie (por. kan. 192–194 CIC z 1983 roku). Kodeks łaciński jednak nie przewiduje dla tej instytucji odwołania wobec urzędu biskupa diecezjalnego; w kan. 416 CIC z 1983 roku odwołanie nie jest wymienione wśród przyczyn wakatu stolicy. Kodeks łaciński ponadto nie odnosi się do odwołania z urzędu wyższych przełożonych instytutów zakonnych i stowarzyszeń życia apostołskiego na prawie papieskim (por. kan. 620 CIC z 1983 roku), chociaż specjalne regulacje mogą znajdować się w prawie własnym instytutu życia konsekrowanego lub stowarzyszenia życia apostołskiego²⁵.

Jednak luki te uzupełnia list apostołski motu proprio papieża Franciszka *Come una madre amorevole* z 4 czerwca 2016 roku²⁶. Zaniedbania biskupa diecezjalnego (prowincjała, generała – wyższego przełożonego) w sprawowaniu urzędu („szkoda fizyczna, moralna, duchowa lub majątkowa”), zwłaszcza w odniesieniu do ścigania nadużyć seksualnych wobec małoletnich lub bezradnych dorosłych (*adulti vulnerabili*), nawet bez jego winy moralnej, może spowodować usunięcie go z urzędu (art. 1 motu proprio *Come una madre amorevole*). Taki przełożony kościelny ma prawo do obrony (art. 2 § 2 motu proprio *Come una madre amorevole*) i możliwość wcześniejszego zrezygnowania (art. 4 motu proprio *Come una madre amorevole*). Jeżeli z urzędu nie zrezygnuje, wydawany jest dekret przez właściwą dykasterię, podlegający aprobachie specjalnej przez papieża (*approvazione specifica*; art. 5 motu proprio *Come una madre amorevole*; por. Franciszek, Konstytucja apostołska *Praedicate evangelium*

24 Por. V. De Polis, A. D'Auria, *Le Norme Generali. Commento al Codice di Diritto Canonico. Libro Primo*, Città del Vaticano 2008, s. 487–488.

25 Tak przykładowo w prawie dominikańskim, por. *Księga Konstytucji i Zarządzeń Braci Zakonu Kaznodziejów...*, dz. cyt., n. 398 § I.

26 Por. J. L. Sánchez Gíron Renedo, *El motu proprio „Como una madre amorosa” a la luz de la normativa codicial*, „Estudios Eclesiásticos” 91 (2016), s. 843–860.

o Kurii Rzymskiej i jej służbie Kościołowi w świecie, 19 marca 2022, art. 30 i art. 31 § 2).

2.3. Dyspensa od celibatu kościelnego w trakcie postępowania o przestępstwo zarezerwowane dla Dykasterii Nauki Wiary

Ze względu na ekonomię procesową²⁷ w sprawach o przestępstwa zarezerwowane dla Dykasterii Nauki Wiary oskarżony ma prawo (*ius*) prosić papieża o zwolnienie ze wszystkich obowiązków wynikających ze święceń, w tym z celibatu kościelnego, a jeśli jest zakonnikiem – także z obowiązków wynikających z profesji zakonnej (por. art. 27 motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela* z 2021 roku). Prośbę tę oskarżony może przedstawić na piśmie za pośrednictwem Dykasterii Nauki Wiary „w każdej chwili” (*quovis tempore*), czyli – jak to zinterpretowano w *Vademecum... ver. 2.0*, n. 157 – od momentu otrzymania wiadomości o przestępstwie, to jest nawet zanim wszczęto proces karny, na etapie dochodzenia wstępnego, wobec podejrzanego, a jeszcze nie oskarżonego.

Ponieważ chodzi o „prawo” oskarżonego czy podejrzanego, to obowiązkiem ordynariusza, który prowadzi przeciwko niemu postępowanie, jest wyraźne poinformowanie go o tym prawie. Ordynariusz przesyła prośbę do Dykasterii Nauki Wiary wraz ze swoim *votum* (por. *Vademecum... ver. 2.0*, n. 157). Dykasteria Nauki Wiary, przekazując te akta papieżowi, dołącza także własną opinię, nie zawsze wybierając postępowanie *in via gratiosa* w celu udzielenia dyspensy *in poenam pro bono Ecclesiae*²⁸. Jeżeli papież udziela dyspen-

27 Por. M. Visioli, *La dispensa per i chierici accusati di delitto contro il sesto comandamento*, [w:] *Il „Vademecum” sui casi di abuso sessuale di minori commessi da chierici. Profili teorici e pratici*, a cura di C. Papale, Città del Vaticano 2022, s. 42–43.

28 Por. K. Cisek, *Delicta contra fidem: profili teorici e casi pratici*, [w:] *Diritto penale canonico. Dottrina, prassi e giurisprudenza della Curia Romana*, Città del Vaticano 2023, s. 481. Co do słusznych, poważnych zastrzeżeń doktryny odnośnie do dyspensy *in poenam* por. P. Skonieczny, *Dyspensa od celibatu kościelnego. Próba syntezy teoretycznej*, Kraków 2018, s. 90–91 z cyt. tamże literaturą. Należy zauważyć, że postępowanie w przestępstwach zarezerwowanych dla Dykasterii Nauki Wiary

sy od celibatu kościelnego, to zwykle jednocześnie zwalnia sprawcę z cenzur ewentualnie zaciągniętych, jeśli sprawca zaprzestał upor²⁹. Końcowym aktem jest przesłanie przez Dykasterię Nauki Wiary re-skryptu z dyspensą ordynariuszowi w celu powiadomienia o niewiernego (por. *Vademecum... wer. 2.0*, n. 157). Samo jednak postępowanie o udzielenie dyspensy nie wpływa *ipso iure* na postępowanie karne, które może nadal się toczyć (por. *Vademecum... wer. 2.0*, n. 163), choć oczywiście zwykle jest ono na tym etapie kończone³⁰.

3. Środki zapobiegawcze

3.1. Istota i katalog środków zapobiegawczych

Środkiem zapobiegawczym nazywa się w doktrynie kanonicznej (gdyż nie jest to termin ustawowy) taką prowizoryczną, nagłą i prewencyjną instytucję postępowania karnego kanonicznego, jednak niebędącą karą, a zatem o charakterze administracyjnym, która polega na uniemożliwieniu podejrzanemu lub oskarżonemu szeregów zgrzeszenia we wspólnocie kościelnej, także poprzez dalszą działalność przestępczą, lub wpływania na toczące się postępowanie (por. kan. 1722 CIC, art. 10 § 2 i art. 15 motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela* z 2021 roku, art. 16 *Vox estis lux mundi* z 2023 roku; *Vademecum... wer. 2.0*, n. 58, 59, 61, wytyczne Konferencji Episkopatu Polski, Aneks, nr 2, art. 2)³¹. Niekiedy zastosowanie środka zapo-

contra VI cum minoribus in via gratiosa może spowodować poważne następstwa w ramach międzynarodowej pomocy prawnej, skoro nie chodzi o udostępnienie akt sprawy karnej (por. *Vademecum... wer. 2.0*, dz. cyt., n. 163).

29 Por. K. Cisek, *Delicta contra fidem...*, dz. cyt., s. 480–481.

30 Por. M. Visioli, *La dispensa...*, dz. cyt., s. 21.

31 Por. C. Papale, *Il processo penale canonico. Commento al Codice di Diritto Canonico, Libro VII, Parte IV*, Città del Vaticano 2007, s. 110–113; M. A. Galuccio, *Peculiarità della funzione cautelare nel diritto canonico alla luce dei provvedimenti ex can. 1722 CIC*, „Stato, Chiese e pluralismo confessionale. Rivista telematica (www.statoechiese.it)”, 2015, nr 27, s. 1–6; M. Visioli, *I provvedimenti cautelari: annotazioni pratiche*, „Quaderni di diritto ecclesiale” 35 (2022), s. 468–469.

biegawczego może być obowiązkiem ordynariusza także prawnym w sensie kan. 1378 CIC z 2021 roku³².

Obecnie obowiązuje zasada *numerus clausus* środków zapobiegawczych (por. *Vademecum... wer. 2.0*, n. 59). Według kan. 1722 CIC z 1983 roku są nimi wyłącznie:

1. oddalenie od świętej posługi, urzędu lub zadania kościelnego;
2. nakazanie lub zakazanie pobytu w danym miejscu lub terytorium;
3. zabronienie publicznego uczestnictwa w Najświętszej Eucharystii.

W doktrynie dopuszcza się uszczegóławianie powyższych środków zapobiegawczych np. poprzez³³:

ad 1. zakaz słuchania spowiedzi (z zachowaniem kan. 976 i 986 CIC z 1983 roku), niepowodujący nieważności tejże spowiedzi w przypadku złamania tego zakazu³⁴; zakaz czy ograniczenie w używaniu mediów społecznościowych, udzielaniu wywiadów, prowadzeniu blogów itp.;

ad 2. zakaz dobrowolnego zbliżania się do małoletniego czy jakiegokolwiek kontaktowania się z małoletnim, też przez media społecznościowe;

ad 3. przewidywanie wyjątków, np. koncelebrowanie w przypadku śmierci członka rodziny.

Środki zapobiegawcze mogą być stosowane pojedynczo lub łącznie (por. *Vademecum... wer. 2.0*, n. 59) wobec duchownych, osób konsekrowanych lub świeckich (zasada równości)³⁵.

32 Por. M. Visioli, *I provvedimenti cautelari...*, dz. cyt., s. 473.

33 Por. M. Visioli, *I provvedimenti cautelari...*, dz. cyt., s. 475–477.

34 Tymczasem odwołanie upoważnienia do słuchania spowiedzi w trybie administracyjnym z kan. 974 § 1 CIC z 1983 roku może spowodować taki skutek nieważności (z zachowaniem jednak kan. 144 CIC z 1983 roku).

35 Por. C. Papale, *Il processo penale canonico...*, dz. cyt., s. 111.

3.2. Formalności i wymogi w stosowaniu środków zapobiegawczych

Ponieważ zastosowanie środka zapobiegawczego ogranicza swobodne wykonywanie praw wiernego we wspólnocie kościelnej, domaga się ono zaangażowania władzy rządzenia. Dlatego to ordynariusz, w rozumieniu kan. 134 CIC z 1983 roku (przewodniczący trybunału – art. 15 motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela* z 2021 roku), po wysłuchaniu rzecznika sprawiedliwości (ewentualnie przedstawiciela papieskiego – art. 16 *Vox estis lux mundi* z 2023 roku) i po wezwaniu samego oskarżonego (zatem dając mu prawo do obrony; por. kan. 50, kan. 221 § 1, kan. 1722 CIC z 1983 roku) może wydać dekret w tym przedmiocie (nakaz – kan. 49 CIC, *Vademecum... wer. 2.0*, n. 64). Z powyższych względów należy – wbrew pewnym wahaniom doktryny – opowiedzieć się za stanowiskiem, że przeciwko dekretowi o zastosowaniu środka zapobiegawczego służy rekurs, o czym należy pouczyć w treści dekretu. Jednakże rekurs ten nie ma charakteru zawieszającego (nie działa *in suspensivo*), a jedynie przenosi sprawę do wyższej władzy (działa *in devolutivo tantum*)³⁶.

Środki zapobiegawcze mają charakter prowizoryczny, czyli czasowy, tylko na czas trwania postępowania karnego, w jakimkolwiek jego stadium (*in quolibet processus stadio*). Sporne w doktrynie jest określenie terminu *processus*. Należy opowiedzieć się za poglądem, że termin ten oznacza jakiegokolwiek postępowanie karne – zarówno sądowe (co jest bezsporne), jak i administracyjne (brak jednak

36 Tak właśnie, słusznie, por. G. P. Montini, *Provvedimenti cautelari urgenti nel caso di accuse odiose nei confronti di ministri sacri. Nota sui cann. 1044 e 1722*, „Quaderni di diritto ecclesiale” 12 (1999), s. 202; C. Papale, *Il processo penale canonico...*, dz. cyt., s. 112; P. Malecha, *Il processo penale amministrativo...*, dz. cyt., s. 683. Dla osiągnięcia skutku zawieszającego należy poprosić oddzielnie w trybie kan. 1736 §§ 2–3 CIC z 1983 roku; por. G. P. Montini, *Provvedimenti cautelari urgenti...*, dz. cyt., s. 202.

jeszcze orzecznictwa Najwyższego Trybunału Sygnatury Apostolskiej w tym przedmiocie, a w doktrynie toczą się spory³⁷).

Nie jest jasna chwila początkowa tego *processus* karnego, zwłaszcza jeśli obejmuje ten termin pojęcie dochodzenia wstępnego (*investigatio praevia*, o którym mowa w kan. 1717–1719 CIC z 1983 roku). Większość doktryny opowiada się za stanowiskiem restrykcyjnym, wspartym wykładnią językową (por. kan. 18 CIC z 1983 roku). Zgodnie z tym poglądem w dochodzeniu wstępnym nie można stosować środków zapobiegawczych, gdyż nie rozpoczął się jeszcze proces karny, chyba że ustawa wyraźnie na to pozwala, np. w sprawach o przestępstwa zarezerwowane Dykasterii Nauki Wiary (por. art. 10 § 2 motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela* z 2021 roku; *Vademecum... wer. 2.0*, n. 58) i przestępstwa objęte reżimem *Vox estis lux mundi* z 2023 roku (por. art. 16)³⁸. Biorąc pod uwagę nowy przepis kan. 1321 § 1 CIC z 2021 roku, stanowiący zasadę domniemania niewinności, należy opowiedzieć się za bardziej restrykcyjną interpretacją kan. 1722 CIC z 1983 roku, którego stosowanie ma być wyjątkiem od zasady z kan. 1321 § 1 CIC z 2021 roku³⁹.

Nie jest zaś kontrowersyjne oznaczenie chwili końcowej stosowania środków zapobiegawczych: „wszystko to po ustaniu przyczyny należy odwołać (*sunt revocanda – coniugatio periphrastica passiva*: konieczność, poprzez wydanie dekretu, por. *Vademecum... wer. 2.0*, n. 61, n. 65), a na mocy samego prawa (*ipso iure*, więc bez konieczności wydawania dekretu znoszącego środki zapobiegawcze, por. *Vademecum... wer. 2.0*, n. 65) ma to też swój kres z ustaniem procesu

37 Por. G. P. Montini, *I ricorsi avverso le misure cautelari di cui al can. 1722. Appunti, „Quaderni di diritto ecclesiale”* 35 (2022), s. 489–491; P. Malecha, *Il processo penale amministrativo...*, dz. cyt., s. 682–683.

38 Por. G. P. Montini, *Provvedimenti cautelari urgenti...*, dz. cyt., s. 202–203; C. Papale, *Il processo penale canonico...*, dz. cyt., s. 113; M. Visioli, *I provvedimenti cautelari...*, dz. cyt., s. 469–471; G. P. Montini, *I ricorsi avverso le misure cautelari...*, s. 489; P. Malecha, *Il processo penale amministrativo...*, dz. cyt., s. 683.

39 Por. G. P. Montini, *I ricorsi avverso le misure cautelari...*, dz. cyt., s. 488; M. Visioli, *I provvedimenti cautelari...*, dz. cyt., s. 468–469.

karnego” (kan. 1722 CIC z 1983 roku *in fine*). Proces karny kończy się, gdy w trybie sądowym sprawa przechodzi w stan rzeczy osądzonej (por. art. 18 motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela* z 2021 roku), a w trybie administracyjnym dekret karny staje się ostateczny (por. art. 25 motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela* z 2021 roku). Dlatego w przypadku, kiedy sprawca używa środków odwoławczych dla przewłoki postępowania, żeby nie doszło do egzekucji kary wymierzonej czy deklarowanej, możliwe jest ciągle zastosowanie środka zapobiegawczego w celu udaremnienia działania sprawcy⁴⁰. Zgodnie z orzecznictwem Najwyższego Trybunału Sygnatury Apostolskiej również przedawnienie karne powoduje wygaśnięcie środków zapobiegawczych z mocy samego prawa⁴¹.

3.3. Środki zapobiegawcze a inne instytucje prawnokanoniczne

Nie jest wykluczone wzmocnienie działania środków zapobiegawczych poprzez nadanie im formy nakazu karnego z kan. 1319 CIC z 2021 roku⁴².

Odwołanie się zaś do środków zapobiegawczych nie wyklucza zastosowania środków o charakterze czysto dyscyplinarnym, jakkolwiek nie mają one charakteru „zapobiegawczego”⁴³. Takie środki dyscyplinarne nie są ograniczone ramami oraz formalnościami *processus* z kan. 1722 CIC z 1983 roku⁴⁴.

Długi okres stosowania środka zapobiegawczego wobec skazanego oskarżonego może doprowadzić do zastosowania zwolnienia *ex quo satis*, obecnego w tradycji kanonicznej (por. kan. 6 § 2 CIC

40 Por. G. P. Montini, *I ricorsi gerarchici...*, dz. cyt., s. 167.

41 Por. G. P. Montini, *I ricorsi avverso le misure cautelari...*, dz. cyt., s. 491 z przyp. 12, cytując SSAT, Decreto del Congresso, 22.04.1997, prot. n. 25896/95 CA.

42 Również doktryna, por. M. Visioli, *I provvedimenti cautelari...*, dz. cyt., s. 477.

43 Por. M. Visioli, *I provvedimenti cautelari...*, dz. cyt., s. 476.

44 Por. G. P. Montini, *I ricorsi avverso le misure cautelari...*, s. 491, 496. Do tego typu środków zapobiegawczych „nienazwanych” należy także ten, o którym mowa w art. 16 *Vox estis lux mundi* z 2023 roku. Ponadto por. U. Rhode, *La sospensione imposta di carattere non penale*, „Periodica de re canonica” 109 (2020), s. 273–312.

z 1983 roku; *arg. per analogiam ex can.* 1344, n. 2 CIC z 2021 roku odnośnie do „wystarczającego ukarania” przez władzę państwową). Instytucja ta polega na tym, że ordynariusz lub sędzia zwalnia oskarżonego uznanego za winnego, jednocześnie przyjmując, że zastosowanymi dotąd wobec niego środkami zapobiegawczymi lub dyscyplinarnymi został on już wystarczająco ukarany⁴⁵.

4. Kary według kan. 1398 CIC z 2021 roku – odesłanie

4.1. Charakterystyka sankcji karnych z kan. 1398 CIC z 2021 roku

Przestępstwa duchownych przeciwko VI przykazaniu Dekalogu z małoletnim lub z osobą, która na stałe używa rozumu tylko w ograniczonym zakresie, lub z osobą, której prawo przyznaje taką samą ochronę, lub na ich szkodę, o których mowa w kan. 1398 § 1 CIC z 2021 roku (częściowo w art. 6 motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela* z 2021 roku), są zagrożone (*puniatur*) pozbawieniem urzędu i innymi sprawiedliwymi karami (*iusta poena*), nie wyłączając wydalenia ze stanu duchownego, jeżeli na to wskazuje dany przypadek. Natomiast przestępstwa te popełnione przez członka instytutu życia konsekrowanego (instytutu zakonnego, instytutu świeckiego) lub stowarzyszenia życia apostołskiego bądź wiernego świeckiego, który w Kościele ma jakąś godność albo pełni urząd lub funkcję, mają być karane (*puniatur*) zgodnie z przepisem kan. 1336 § 2–4 CIC z 2021 roku, czyli karami ekspiacyjnymi, z dodaniem także innych kar w zależności od ciężkości przestępstwa (por. kan. 1398 § 2 CIC z 2021 roku).

To tzw. znamię legalne tych przestępstw można skrótowo scharakteryzować w ten sposób, że ustawodawca kościelny przewiduje kary *ferendae sententiae* (por. kan. 1314 CIC z 2021 roku) obligatoryjne (*puniatur*), niezarezerwowane, względnie nieoznaczone (por. kan. 1315 § 3 CIC z 2021 roku; *sprawiedliwa kara: iusta poena* w § 1 lub

45 Por. G. P. Montini, *I ricorsi avverso le misure cautelari...*, dz. cyt., s. 497–498.

jedna z kar ekspiacyjnych z dodaniem także innych kar w § 2) – według ciężkości przypadku. Ze względu na postanowienie kan. 1349 CIC z 2021 roku, zakazującego wymierzania kar wiążących na stałe przy zagrożeniu karami nieoznaczonymi, w kan. 1398 § 1 CIC z 2021 roku ustawodawca kościelny wyraźnie zagroził właśnie karami wiążącymi na stałe, czyli pozbawieniem urzędu i wydaleniem ze stanu duchownego.

Warto zauważyć, że ustawodawca w tych przestępstwach nie przewidział jednak innych skutków dyscyplinarnych, zwłaszcza wydalenia z instytutu zakonnego *ipso facto* (por. kan. 694 CIC z 1983 roku) czy przeszkody do święceń (por. kan. 1041 CIC z 1983 roku) lub do przyjęcia do instytutu zakonnego (choć jest możliwe ustanowienie takiej przeszkody w prawie własnym instytutu zgodnie z kan. 643 § 2 CIC z 1983 roku). Przestępstwo z kan. 1398 § 1 CIC z 2021 roku może spowodować postępowanie obligatoryjne o wydalenie z instytutu zakonnego w myśl kan. 695 § 1 CIC z 2022 roku, znowelizowanego motu proprio papieża Franciszka *Recognitum Librum VI* z 26 kwietnia 2022 roku⁴⁶, ale nie musi ono zakończyć się wydaleniem z tego instytutu. To do przełożonego wyższego bowiem w rozumieniu kan. 620 CIC z 1983 roku należy ocena, czy „wydalenie nie jest bezwzględnie konieczne, a poprawę zakonnika, jak też przywrócenie naruszonej sprawiedliwości i naprawienie zgorszenia można wystarczająco osiągnąć w inny sposób” (kan. 695 § 1 CIC z 2022 roku *in fine*)⁴⁷.

46 Por. Franciscus PP., *Litterae apostolicae motu proprio datae Recognitum Librum VI quibus can. 695, § 1, Codicis Iuris Canonici immutatur*, 26.04.2022, „Acta Apostolicae Sedis” 114 (2022), s. 551–552.

47 Por. A. Jiménez Echave, *Prassi amministrativa per motivi penali del Dicastero per gli Istituti di Vita Consacrata e le Società di Vita Apostolica*, [w:] *Diritto penale canonico. Dottrina, prassi e giurisprudenza della Curia Romana*, Città del Vaticano 2023, s. 583, 586–587.

4.2. Katalog kar do ewentualnego zastosowania w świetle kan. 1398 CIC z 2021 roku – odesłanie

Kara nieoznaczona przewidziana w kan. 1398 § 1 CIC z 2021 roku (tzw. *iusta poena*) w praktyce oznacza przede wszystkim możliwość nałożenia kary ekspiacyjnej, o której mowa w kan. 1336 CIC z 2021 roku. Może ona przybrać formę różnych nakazów (§ 2), zakazów (§ 3), pozbawień (§ 4), a w skrajnych przypadkach – wydalenia ze stanu duchownego (§ 5). Zastosowanie *iusta poena* nie wyklucza również możliwości nałożenia kar poprawczych (cenzur), takich jak: ekskomunika (kan. 1331 CIC z 2021 roku), interdykt (kan. 1332 CIC z 2021 roku) oraz suspensa (kan. 1333–1334 CIC z 2021 roku). Szczegółowa charakterystyka kar kanonicznych została omówiona w innym miejscu.

O ile jednak celem cenzur jako kar poprawczych (lecniczych) jest poprawa sprawcy przestępstwa, o tyle kary ekspiacyjne zmierzają do przywrócenia sprawiedliwości. Dlatego gdy sprawca obłożony cenzurą nawróci się i wyrazi gotowość do poprawy, właściwy ordynariusz – co do zasady w przypadku przestępstw zarezerwowanych będzie to Dykasteria Nauki Wiary, z wyjątkiem sytuacji przewidzianej w art. 2 § 3 motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela* z 2021 roku – ma obowiązek, na mocy sprawiedliwości, zwolnić go z cenzury (por. kan. 1347 § 2 oraz kan. 1358 § 1 CIC z 2021 roku), przy jednoczesnym zachowaniu postanowień nowego kan. 1335 § 1 CIC z 2021 roku, który dopuszcza w takiej sytuacji nałożenie kary ekspiacyjnej. Natomiast w przypadku kar ekspiacyjnych sama prośba o zwolnienie z kary nie musi zostać uwzględniona na korzyść skazanego, nawet gdy nastąpiło jego nawrócenie i poprawa. Wynika to z faktu, że zasadniczym celem kary ekspiacyjnej nie jest poprawa sprawcy, lecz dokonanie zadośćuczynienia za wyrządzone wspólnocie kościelnej zło.

4.3. Dochodzenie do decyzji o karze za przestępstwa z kan. 1398 CIC z 2021 roku

Mając na względzie powyższe założenia systemu kar kanonicznych i biorąc pod uwagę praktykę Dykasterii Nauki Wiary w przestępstwach dla niej zarezerwowanych, można dokonać poniższych praktycznych uwag proceduralnych w dochodzeniu do decyzji o karze⁴⁸:

1. Zanim wymierzona zostanie kara, należy osiągnąć pewność moralną co do zawinienia czynu przez oskarżonego (por. kan. 1342 § 1 CIC z 2021 roku i kan. 1608 CIC z 1983 roku). Należy pamiętać, że kara nie może być narzędziem „pozbawienia się problemu” niewygodnego z diecezji czy z instytutu zakonnego, chociaż nie ma pewności moralnej co do popełnienia przestępstwa przez tego domniemanego sprawcę.
2. Dopiero po osiągnięciu pewności moralnej należy wymierzyć odpowiednią „sprawiedliwą” karę. Ta pewność moralna obejmuje także wymiar kary⁴⁹.

Przy wymierzaniu kary należy pamiętać z jednej strony o zasadzie „zero tolerancji” św. Jana Pawła II: „w kapłaństwie i życiu zakonnym nie ma miejsca dla kogoś, kto mógłby wyrządzić krzywdę młodzieży”⁵⁰. W rzeczy samej każde nadużycie o charakterze sek-

48 Por. R. Geisinger, *Moral Certitude. Current Questions in Concrete Cases of Delicts Reserved to the Congregation for the Doctrine of the Faith*, [w:] *Le nuove norme sui delitti riservati. Aspetti sostanziali e procedurali*, a cura di C. Papale, Città del Vaticano 2023, s. 89.

49 Por. D. Astigueta, *La certezza morale nella decisione penale*, „*Ius Ecclesiae*” 34 (2022), s. 104, 107–108. Nie dziwi ten zakres pewności moralnej, skoro kan. 1608 § 1 CIC z 1983 roku, do którego wprost odsyła znowelizowany kan. 1342 § 1 CIC z 2021 roku, wymaga jej *circa rem sententia definiendam*; por. R. Rodriguez-Ocaña, *Certeza moral en las causas penales, algunos obstáculos que se pueden presentar para alcanzarla*, „*Ius Canonicum*” 61 (2021), s. 801–802.

50 „[...] nel sacerdozio e nella vita religiosa non c'è posto per chi potrebbe far del male ai giovani” (Giovanni Paolo II, *Discorso Permettetemi* ai partecipanti alla riunione interdicasteriale con i Cardinali degli Stati Uniti d'America, 23.04.2003, http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/it/speeches/2002/april/documents/hf_jp-ii_spe_20020423_usa-cardinals.html [dostęp: 01.10.2016], n. 3, 2).

sualnym popełnione przez duchownego z małoletnim, niezależnie od ciężkości tego przestępstwa, wyklucza tego duchownego z publicznej posługi, a tym samym stawia pod znakiem zapytania jego przynależność do stanu duchownego⁵¹.

Z drugiej zaś strony nie należy zapominać, że kara wydalenia ze stanu duchownego nie jest jedyną karą za to przestępstwo i że kara powinna odpowiadać stopniowi zawinienia i obiektywnej karygodności (antykościelności) czynu zgodnie z zasadą proporcjonalności kary (por. kan. 1398 § 2 CIC z 2021 roku: *pro delicti gravitate*, a wobec przestępstw zarezerwowanych dla Dykasterii Nauki Wiary por. art. 7 motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela* z 2021 roku: stosownie do wagi przestępstwa (*pro gravitate criminis*)⁵².

Stąd można zaproponować zasadę dwustopniowości sankcji karnych za przestępstwa z kan. 1398 CIC z 2021 roku. W pierwszym etapie wobec sprawcy tego przestępstwa należy zastosować ograniczenia w wykonywaniu posługi, polegające na zakazie pracy z małoletnimi albo – w szerszym zakresie – na zakazie pełnienia posługi publicznej. Zakazy te mogą zostać dodatkowo wzmocnione nakazem karnym (por. kan. 1319 CIC z 2021 roku). Dopiero w drugim stopniu należałoby wymierzać kary cięższe, zwłaszcza karę wydalenia ze stanu duchownego. Można bowiem rozważać, czy czasami nie lepiej by było dla społeczeństwa, by zdeprawowany seksualnie duchowny pozostał w stanie duchownym pod nadzorem przełożonych kościelnych (*vigilantia* z kan. 1339 § 5 CIC z 2021 roku) i w ten sposób nie mógł dalej szkodzić małoletnim. Taka jest też praktyka niektórych instytutów zakonnych, które doprowadzają co prawda do wydalenia sprawcy ze stanu duchownego, ale pozostaje on nadal

51 Por. M. Visioli, *La giurisprudenza del Dicastero per la Dottrina della Fede. Questioni procedurali*, [w:] *Diritto penale canonico. Dottrina, prassi e giurisprudenza della Curia Romana*, Città del Vaticano 2023, s. 456.

52 Por. M. Visioli, *La giurisprudenza...*, dz. cyt., s. 455–457.

członkiem instytutu, czyli pod władzą (i nadzorem) swoich przełożonych zakonnych⁵³.

Literatura przedmiotu

Podstawowa (po reformie prawa karnego papieża Franciszka z 2021 roku)

Althaus R., Lüdicke K., *Der Kirchliche Strafprozess nach dem Codex Iuris Canonici und den Nebengesetzen – Normen und Kommentar*, Essen 2017 (mit 2. Lieferung 2022).

Chiappetta L., *Il Codice di Diritto Canonico. Commento giuridico-pastorale. Supplemento 2011–2024*, a cura di F. Catozzella, A. Catta, C. Izzi, L. Sabbarese, Bologna 2024.

Codice di Diritto Canonico commentato, a cura di Redazione di „Quaderni di diritto ecclesiale”, Milano 2022.

Dicastero per i Testi Legislativi, *Sanzioni penali nella Chiesa. Sussidio applicativo del Libro VI del Codice di Diritto Canonico*, Città del Vaticano 2023, online w wersjach językowych: włoskiej, angielskiej, hiszpańskiej i francuskiej: <https://www.delegumtextibus.va/content/testilegislativi/it/testi-normativi/cic/nuovo-libro-vi-cic.html> (dostęp: 01.07.2024).

Diritto penale canonico. Dottrina, prassi e giurisprudenza della Curia Romana, Città del Vaticano 2023.

Kodeks prawa kanonicznego. Komentarz, red. P. Majer, Warszawa 2022.

Papale C., *Formulario commentato del processo penale canonico*, Città del Vaticano 2022.

Pighin B. F., *Il nuovo sistema penale della Chiesa*, Venezia 2021.

53 Por. P. Skonieczny, *Przestępstwo cięższe przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu z małoletnim – uwagi de lege lata i de lege ferenda*, „Prawo Kanoniczne” 60 (2017) nr 1, s. 135–175, zwłaszcza s. 168–169, <https://doi.org/10.21697/pk.2017.60.1.o8>.

Podstawowa starsza szczególnie polecana (pod rządem księgi VI kodeksu w wersji z 1983 roku)

Cito D., De Paolis V., *Le sanzioni nella Chiesa. Commento al Codice di Diritto Canonico. Libro VI*, Città del Vaticano 2001.

Syryjczyk J., *Kanoniczne prawo karne. Część szczególna*, Warszawa 2003.

Syryjczyk J., *Sankcje w Kościele. Część ogólna. Komentarz*, Warszawa 2008.

Źródła (chronologicznie)

Codex Iuris Canonici, Pii X P. M. iussu digestus, Benedicti PP. XV auctoritate promulgatus, 27.05.1917, „Acta Apostolicae Sedis” 9 (1917) nr 2, s. 1–521 [w skrócie: CIC z 1917 roku].

Capitulum Generale Fratrum Ordinis Praedicatorum, Liber constitutionum et ordinationum Fratrum Ordinis Praedicatorum, 1.11.1968; przekład polski: *Księga konstytucji i zarządzeń Braci Zakonu Kaznodziejów. Tekst i komentarze*, red. P. Skonieczny, Poznań 2022.

Codex Iuris Canonici, auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus, 25.01.1983, „Acta Apostolicae Sedis” 75 (1983) nr 2, s. III–XXX; s. 1–317. Przekład polski: *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus. Kodeks prawa kanonicznego*, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań 2022 [w skrócie: CIC z 1983 roku].

Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus, 18.10.1990, „Acta Apostolicae Sedis” 82 (1990), s. 1045–1364. Przekład polski: *Kodeks kanonów Kościołów wschodnich promulgowany przez papieża Jana Pawła II*, przekład z łaciny L. Adamowicz, M. Dyjakowska, Lublin 2002 [w skrócie: CCEO].

Giovanni Paolo II, *Discorso Permettetemi ai partecipanti alla riunione interdicasteriale con i Cardinali degli Stati Uniti d’America*, 23.04.2003, http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/it/speeches/2002/april/documents/hf_jp-ii_spe_20020423_usa-cardinals.html (dostęp: 01.10.2016).

Congregatio pro Doctrina Fidei, *Normae de gravioribus delictis*, 21.05.2010, „Acta Apostolicae Sedis” 102 (2010) s. 419–434 (określane jako *Sacramentorum sanctitatis tutela* z 2010 roku).

- Francesco PP., Lettera apostolica in forma motu proprio *Come una madre amorevole*, 4.06.2016, „L'Osservatore Romano” z 5.06.2016, s. 8; „Acta Apostolicae Sedis” 108 (2016), s. 715–717; przekład polski: <http://ekai.pl/wydarzenia/watykan/x100409/obowiazek-biskupow-zwalczania-naduzyc-seksualnych-w-kosciele/> (dostęp: 06.06.2016).
- Franciscus PP., Constitutio apostolica *Pascite gregem Dei* qua Liber VI Codicis iuris canonici reformatur, 23.05.2021, „Acta Apostolicae Sedis” 113 (2021), s. 534–537; Liber VI, s. 537–555 [skrót wersji CIC z 1983 roku; po tej noweli: CIC z 2021 roku].
- Congregatio pro Doctrina Fidei, Normae de delictis Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis, 11.10.2021, „L'Osservatore Romano” z 7.12.2021, s. 6; „Acta Apostolicae Sedis” 114 (2022), s. 113–122 [nowelizacja określana jako: *Sacramentorum sanctitatis tutela* z roku 2021].
- Franciscus PP., Litterae apostolicae motu proprio datae *Recognitum Librum VI* quibus can. 695, § 1, Codicis Iuris Canonici immutatur, 26.04.2022, „Acta Apostolicae Sedis” 114 (2022), s. 551–552 [kodeks cytowany po tej zmianie w skrócie: CIC z 2022 roku].
- Dicastero per la Dottrina della Fede, Vademecum su alcuni punti di procedura nel trattamento dei casi di abuso sessuale di minori commessi da chierici. Ver. 2.0, 5.06.2022, https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/ddf/rc_ddf_doc_20220605_vademecum-casi-abuso-2.0_it.html (dostęp: 09.07.2024), przekład polski: https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/ddf/rc_ddf_doc_20220605_vademecum-casi-abuso-2.0_pl.html (dostęp: 09.07.2024).
- Franciscus PP., Litterae apostolicae motu proprio datae *Vos estis lux mundi*, 25.03.2023, „L'Osservatore Romano”, 25.03.2023, s. 8–10.

Literatura

- Astigueta D., *La certezza morale nella decisione penale*, „Ius Ecclesiae” 34 (2022), s. 93–110.
- Bączkiewicz F., *Prawo kanoniczne*, t. 3, Opole 1958.
- Calabrese A., *Diritto penale canonico*, Città del Vaticano 2006.

- Canosa J., *Il procedimento amministrativo disciplinare previsto in alcuni regolamenti vigenti nella Curia Romana*, [w:] *Processo penale e tutela dei diritti nell'ordinamento canonico*, a cura di D. Cito, Milano 2005, s. 433–448.
- Canosa J., *L'articolazione dinamica della distinzione fra diritto penale e diritto amministrativo nella Chiesa*, „*Ius Ecclesiae*” 32 (2020), s. 198–209.
- Cisek K., *Delicta contra fidem. Profili teorici e casi pratici*, [w:] *Diritto penale canonico. Dottrina, prassi e giurisprudenza della Curia Romana*, Città del Vaticano 2023, s. 471–489.
- Cito D., De Paolis V., *Le sanzioni nella Chiesa. Commento al Codice di Diritto Canonico. Libro VI*, Città del Vaticano 2001.
- De Polis V., D'Auria A., *Le Norme Generali. Commento al Codice di Diritto Canonico. Libro Primo*, Città del Vaticano 2008.
- Diritto penale canonico. Dottrina, prassi e giurisprudenza della Curia Romana*, Città del Vaticano 2023.
- Galuccio M. A., *Peculiarità della funzione cautelare nel diritto canonico alla luce dei provvedimenti ex can. 1722 CIC*, „Stato, Chiese e pluralismo confessionale. Rivista telematica” 2015, nr 27, s. 1–29.
- Geisinger R., *Moral Certitude. Current Questions in Concrete Cases of Delicts Reserved to the Congregation for the Doctrine of the Faith*, [w:] *Le nuove norme sui delitti riservati. Aspetti sostanziali e procedurali*, a cura di C. Papale, Città del Vaticano 2023, s. 75–99.
- Jiménez Echave A., *Prassi amministrativa per motivi penali del Dicastero per gli Istituti di Vita Consacrata e le Società di Vita Apostolica*, [w:] *Diritto penale canonico. Dottrina, prassi e giurisprudenza della Curia Romana*, Città del Vaticano 2023, s. 581–590.
- Księga konstytucji i zarządzeń Braci Zakonu Kaznodziejów. Tekst i komentarze*, red. P. Skonieczny, Poznań 2022.
- Malecha P., *Il processo penale amministrativo nella giurisprudenza della Segreteria Apostolica. Alcune considerazioni*, [w:] *Diritto penale canonico. Dottrina, prassi e giurisprudenza della Curia Romana*, Città del Vaticano 2023, s. 665–684.
- Millot G., *La négligence dans l'exercice des charges. Approche en droit canonique pénal*, Roma 2014.

- Montini G. P., *Provvedimenti cautelari urgenti nel caso di accuse odiose nei confronti di ministri sacri. Nota sui cann. 1044 e 1722*, „Quaderni di Diritto Ecclesiale” 12 (1999), s. 191–204.
- Montini G. P., *I rimedi penali e penitenze*, [w:] *Il processo penale canonico*, a cura di Z. Suchecki, Città del Vaticano 2000, s. 77–96.
- Montini G. P., *I ricorsi gerarchici (ann. 1732–1739)*, Roma 2020.
- Montini G. P., *I ricorsi avverso le misure cautelari di cui al can. 1722. Appunti*, „Quaderni di Diritto Ecclesiale” 35 (2022), s. 485–499.
- Le nuove norme sui delitti riservati. Aspetti sostanziali e procedurali*, a cura di C. Papale, Città del Vaticano 2023.
- Papale C., *Il processo penale canonico. Commento al Codice di Diritto Canonico, Libro VII, Parte IV*, Città del Vaticano 2007.
- Papale C., *Formulario commentato del processo penale canonico*, Città del Vaticano 2022.
- Perez-Madrid F., *Derecho administrativo sancionador en el ordenamiento canónico*, [w:] *Il processo penale canonico*, a cura di Z. Suchecki, Roma 2003, s. 383–412.
- Il processo penale canonico*, a cura di Z. Suchecki, Città del Vaticano 2000.
- Rodríguez-Ocaña R., *Certeza moral en las causas penales, algunos obstáculos que se pueden presentar para alcanzarla*, „Ius Canonicum” 61 (2021), s. 767–820.
- Sánchez Girón Renedo J. L., *El motu proprio “Como una madre amorosa” a la luz de la normativa codicial*, „Estudios Eclesiásticos” 91 (2016), s. 843–860.
- Sanchis J., *La legge penale e il precetto penale*, Milano 1993.
- Skonieczny P., *La compartecipazione nel delitto canonico. Alla ricerca del concetto teorico*, Romae 2015.
- Skonieczny P., *Przestępstwo cięższe przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu z małoletnim – uwagi de lege lata i de lege ferenda*, „Prawo Kanoniczne” 60 (2017) nr 1, s. 135–175, <https://doi.org/10.21697/pk.2017.60.1.o8>.
- Skonieczny P., *Dyspensa od celibatu kościelnego. Próba syntezy teoretycznej*, Kraków 2018.

- Skonieczny P., *Przestępstwo kanoniczne naruszenia przepisów Kościoła w Polsce o ochronie danych osobowych. Komentarz do art. 42 ust. 2–4 dekretu KEP z 13 marca 2018 roku*, „Annales Canonici” 16 (2020), s. 59–106.
- Skonieczny P., *Kanon 1311 § 2 kodeksu prawa kanonicznego jako program odnowionego prawa karnego kanonicznego. Pierwsze uwagi*, „Annales Canonici” 17 (2021), s. 101–142.
- Syryjczyk J., *Sankcje w Kościele. Część ogólna. Komentarz*, Warszawa 2008.
- Il „Vademecum” sui cai di abuso sessuale di minori commessi da chierici. *Profili teorici e pratici*, a cura di C. Papale, Città del Vaticano 2022.
- Visioli M., *I provvedimenti cautelari. Annotazioni pratiche*, „Quaderni di Diritto Ecclesiale” 35 (2022), s. 468–484.
- Visioli M., *La giurisprudenza del Dicastero per la Dottrina della Fede. Questioni procedurali*, [w:] *Diritto penale canonico. Dottrina, prassi e giurisprudenza della Curia Romana*, Città del Vaticano 2023, s. 449–469.
- Visioli M., *La dispensa per i chierici accusati di delitto contro il sesto comandamento*, [w:] *Il „Vademecum” sui cai di abuso sessuale di minori commessi da chierici. Profili teorici e pratici*, a cura di C. Papale, Città del Vaticano 2022, s. 19–43.

Abstrakt

Sankcje karne i środki zapobiegawcze w kontekście kan. 1398 CIC z 2021 roku

Rozdział autorstwa o. Piotra Skoniecznego OP omawia wachlarz sankcji karnych i środków zapobiegawczych przewidzianych w prawie kanonicznym wobec duchownych, którzy dopuścili się przestępstw przeciwko VI przykazaniu Dekalogu z małoletnimi, o których mówi kan. 1398 CIC z 2021 roku. Autor przedstawia je etapowo: najpierw karne środki zaradcze (upomnienie, nagana, nakaz karny, nadzór), następnie sankcje dyscyplinarne, dalej – szczegółowo

omówione środki zapobiegawcze z kan. 1722 CIC z 1983 roku, a na końcu same kary odsyłające do ogólnych przepisów o karach kanonicznych. Podkreśla, że na każdym z tych poziomów przełożony kościelny powinien kierować się dyrektywą z kan. 1311 § 2 CIC z 2021 roku, tj. troską o dobro wspólnoty i poszczególnych wiernych, w tym pokrzywdzonych, nie unikając stosowania kar jako ultima ratio, ale zawsze z myślą o przywróceniu sprawiedliwości, poprawie sprawcy i naprawieniu zgorzenia. Rozdział różni także terminologicznie „sankcje karne” (*sanctiones poenales*), których zakres jest szerszy, od samych „kar” (*poenae*), co ma znaczenie dla prawidłowego doboru środków reakcji na najcięższe przestępstwa.

Słowa kluczowe: sankcje karne, środki zapobiegawcze, kan. 1398 CIC z 1983, kan. 1311 CIC z 2021, *delicta contra sextum*

Abstract

Penal sanctions and precautionary measures in the context of canon 1398 CIC of 2021

Fr. Piotr Skonieczny OP's chapter examines the range of penal sanctions and precautionary measures provided in canon law for clerics who commit offences against the sixth commandment with minors, as described in canon 1398 CIC of 2021. The author presents them step by step: first, penal remedies (warning, rebuke, penal precept, supervision), then disciplinary sanctions, followed by a detailed treatment of precautionary measures under canon 1722 CIC of 1983, and finally the penalties themselves, which refer back to the general norms on canonical penalties. He stresses that at each stage the ecclesiastical superior must be guided by the directive of canon 1311 § 2 CIC of 2021, namely to safeguard and promote the good of the community and of individual faithful, including victims, without

shying away from penalties as ultima ratio, yet always aiming at restoring justice, correcting the offender, and repairing scandal. The chapter also clarifies the terminological distinction between “penal sanctions” (“*sanctiones poenales*”), a broader category, and “penalties” (“*poenae*”), which is crucial for choosing appropriate responses to the most serious canonical crimes.

Keywords: penal sanctions, precautionary measures, canon 1398 CIC, canon 1311 CIC, *delicts contra sextum*

PROF. DR HAB. PIOTR SKONIECZNY OP – dominikanin, mgr prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego, aplikacja sądowa i egzamin sędziowski, mgr teologii PAT, lic. prawa kanonicznego Papieskiej Akademii Teologicznej, dr prawa kanonicznego Uniwersytetu Papieskiego Św. Tomasza z Akwinu Angelicum w Rzymie, dr hab. nauk prawnych w dyscyplinie prawo kanoniczne i profesor nauk społecznych w dyscyplinie prawo kanoniczne. W latach 2009–2015 wykładowca na Wydziale Prawa Kanonicznego Angelicum w Rzymie i prodziekan tegoż wydziału (2013–2015), od 2015 roku pracownik Wydziału Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, od 2016 roku wykłada także w Kolegium Filozoficzno-Teologicznym Dominikanów w Krakowie i od 2020 roku gościnnie na Angelicum i na Gregorianie w Rzymie. Od 2019 pracuje w Sekretariacie Stanu Kurii Rzymskiej. Autor następujących książek: *La buona fama. Problematiche inerenti alla sua protezione in base al can. 220 del Codice di Diritto Canonico latino*, Roma 2010; *La compartecipazione nel delitto canonico: alla ricerca del concetto teorico*, Roma 2015; *Dyspensa od celibatu kościelnego. Próba syntezy teoretycznej*, Kraków 2018; *Bractwo Różańca Świętego*, Kraków 2022. Współautor podręcznika do prawa procesowego kanonicznego, który napisał wraz z F. J. Ramosem: *Diritto processuale canonico*, t. 2, cz. 1–2: *Parte dinamica*, Roma 2014; a ponadto wraz z P. Krocziem: *Ochrona danych osobowych w Kościele katolickim. Komentarz do Dekretu ogólnego Konferencji Episkopatu Polski w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych w Kościele katolickim z 2018 roku*,

t. 1–2, Kraków 2022. Redaktor naukowy: *Praktyczny komentarz do Listu apostolskiego motu proprio Mitis Iudex Dominus Iesus* papieża Franciszka, Tarnów 2015; *Księga konstytucji i zarządzeń Braci Zakonu Kaznodziejów. Tekst i komentarze*, Warszawa–Poznań 2022.